

PARALELE

V ISKANJU RAVNOTEŽJA

V nikoli dokončani pesmi sem zapisala, da je jezik viadukt čez prepad molka, ki povezuje sosednje bregove. Vendar je v resnici jezik veliko več od trdne, negibne konstrukcije. Je kot materino znamenje, zakoreninjeno globoko v nas, je kot ključ naše hiše, ki odpira in zapira marsikatera vrata. Vsem nam je darovan tisti trenutek, ko prvič odpremo usta in bruhnemo svoj prvi jok v obraz tega sveta. Nihče od nas pa ga ni izbral sam, podarjen nam je bil ali pa nam je bil celo vsiljen. Toda sčasoma in skozi vseobsegajočo zaznavo sveta, ki nas obkroža, se naši prirojeni čuti tako identificirajo z jezikom, da ga sprejmemo kot samoumevni glas nas samih.

Že iz otroštva imam navado, da se pogovarjam sama s seboj. Moj jezik je postal glas mojih čutov, vsaka izgovorjena beseda pa dejanska pot k ureničtvi njenega resničnega pomena. Tisti dolgi samogovori so mi že pred mnogimi leti odprli pot v pesem, ki je postala ustje mojih nemirov in zavetje pred nevihtami nepredvidljivega vsakdana.

Pravijo, da nam je vsem dana možnost izbire med najmanj dvema možnostma. Morda je to res, vendar se včasih življenje zasuče tako, da ni videti niti sence druge poti, razen ene same ozke silnice, ki ji preprosto moraš slediti. Višja sila, usoda ali pa le golo življenje? Kdo ve, vendar me je leta 1986 prav ta življenjska silnica pripeljala v Slovenijo. Takrat se mi je to zdelo kot najtežja kazen, danes pa vem, da mi je življenje milostno namenilo varnejše naročje. Vendar je minilo veliko časa, preden sem prišla do tega spoznanja. V tistem obdobju sem pravzaprav bolj ali manj živela pesmi, danes, ko sem si na nek način zaprla vrata življenja, pa sem jih začela pisati.

Mogoče jih nikoli ne bi napisala, če ne bi izvedela za srečanje literatov drugih narodov in narodnosti, ki živijo v Sloveniji. Spominjam se svoje prve udeležbe na srečanju v Škofji Loki in občutka nekakšnega nelagodja. Kot da bi nepovabljeni vdrla v intimo neke srečne družine! Nikogar nisem poznala, a takoj sem začutila med avtorji toliko zgoščene pristnosti, da jo je bilo nemogoče spregledati. Spominjam se tudi svojega veselja, ko sem pozneje zagledala znani obraz sosede iz bloka, Žuže Balog, in najinega presenečenja: »Ja, kaj pa ti tukaj?!« Nisva vedeli, da je ljubezen do poezije najino stičišče. Prav iz tega je kasneje zraslo tudi najino prijateljstvo, ki se

morda nikoli ne bi razvilo iz samega dobrososedskega odnosa.

Od takrat redno pošiljam pesmi, čeprav se od začetka nisem mogla udeležiti prav vsakega našega srečanja. Na njih sem spoznavala sodelujoče avtorje, z vsako prebrano pesmijo so mi postajali vse bližji, vse bolj moji. In jaz njihova. Imeli smo veliko skupnega. Vsi smo iskali oporo, potrebovali smo nekakšno drevo, ki bi v nebo zarisalo naš obstoj, mejo naših (z)možnosti. Prav zaradi te medsebojne, lahko rečem svojevrstne družinske navezanosti že lep čas ne štejem leta od silvestrovanja do silvestrovanja, temveč od srečanja do srečanja. In kaj bi bilo, če ne bi bilo naših srečanj? Če ne bi bilo Paralel, če ne bi bilo Dragice, ki nas, glej, že toliko let vztrajno, z materinskim čutom neguje, vodi, usmerja in bedi nad nami in našo ustvarjalno (ne)močjo? Če ne bi bilo tako, ali bi sploh še pisala? Ne vem. Mogoče. Vem pa, da se brez vpliva srečanj moj pesniški jezik zagotovo ne bi tako lepo razvijal. Z vsake naše literarne delavnice sem odnesla nekaj novih izkušenj, ki so veliko pripomogle k moji pesniški rasti. Prav tako so name vplivale konstruktivne kritike in pogovori s številnimi uglednimi gosti. Z literarno teorijo se nisem nikoli ukvarjala in vsekakor mi je prišla prav marsikatera informacija s teh delavnic, ki mi je razširila obzorje in odprla nove ustvarjalne možnosti. Čeprav nisem nikoli pisala iz želje, da bi se uveljavila kot avtorica, temveč predvsem iz nuje, da prebrodim kakšno življenjsko stisko ali pa da ukrotim svoj južnjaški temperament, so me pozitivni odzivi selektorjev na mojo poezijo in pogosta pohvalna mnenja drugih, že uveljavljenih pisateljev in slavistov, nekako prisilili, da spremenim odnos do svoje poezije in se odrečem svojemu že velikokrat povedanemu stavku: »Jaz samo pišem in to mi je dovolj.« To je sicer res, meni že, kaj pa bralcu, mu je tudi dovolj?

Biti v sedanosti, popolnoma osvobojen preteklosti, in ne strmeti v negotovost še neshojenega jutri, je preprosto nemogoče ne glede na to, kje živimo. Tudi če ne bi nikoli in nikdar zapustili varnosti domačega vrta, se ne bi mogli izogniti dokončno neskončnemu iskanju ravnotežja, najprej v nas samih, potem pa še v vsem, kar nas obkroža. Iskati ravnotežje med dvema domovinama, dvema jezicoma, dvema kulturama je pravo sizifovsko garanje, vendar hkrati tudi dobra priložnost za potrditev izreka – trdo delo je izoblikovalo človeka. Velja to tudi za pesnika?

Senada Smajić

IZ SOSEDOVEGA VINOGRADA, letnik 2009

Besedila, izbrana na letošnjem natečaju Sosed tvojega brega, ubesedujejo predvsem bivanjske teme, dotikajo se globin in dotaknejo se dna, človeka in srca. Ne glede na temnejšo obarvanost tu in tam poblisne svetla rima, slutiti je optimizem, upanje in (grenak) nasmeh. Ob katarzičnem koncu si oddahnemo, imeti sebe je in bo ostalo največje darilo. Izpovedovanje vodi k (o)lajšanju, razbremenitvi, učasih tudi k opozarjanju. Izraz je večinoma izčiščen, skop, zadene takoj in naravnost. Pripovedovanje nam predstavi teme, ki so teme slehernika, le da o njih ne premišljuje na takšen način, s takšnim sklepanjem. Obstati, ne premišljevat, ne odzivati se – tega v teh besedilih ni najti.

Đurđa Strsoglavec

IZBRANA BESEDILA

**Josip
Bačić** On
ne govori da hoće –
govori da neće
buditi leptire

pčele su pile vodu –
gledao je žeđu

na selu potpuno
običan dan –
rokcú svinje
pjevaju kokoši

pustite šalu
njegovi snovi
su slobodni
a on u zatvoru

PRAZNIK NAŠIH POGLEDA

Simpatične prevare
posisaju šutnju
postave se za sve ili
ništa

ponovo se uzdignu
kao zlatna prašina
za nove susrete

privlačnost prodire
u dubinu
samoće

zablistaju nemiri –
čekanje na novu
zgodu

za praznik naših
željnih
pogleda

lebdimo i to je
igra
davanja i primanja

skrivališta su svuda
za lijepe
slijepe
leptire

zbunjeni pogledi
miluju našu
maštu

rađanje počinje
i traje s pogledima
u unutrašnjosti
ljepota

svuci svoju milinu
odmori svoje snove –
pa... to je
igra!

LAŽ I ISTINA

Ozakonjena
laž svaki dan sve ljepša
od istine
kroči sve brže
govori sve glasnije
ljubi sve slade

opija jače
od svih mogućih pića –
kipi od strasti
obučena u
najljepše oči igra
pravu damu

brzo napreduje i
lažljivije postaju
želje i nade
sve spretnija laž
pobjeđuje čovjeka
na svakom polju

papir za ljubav –
ozakonjena laž
pojavi se kriza –
istina je još
samo tvrdnja da je laž
najunosnija.

SVE TEČE

Puno toga otječe rijekom
snova

u viru događaja
plešu mi dani
u taktu posrtanja

bez melodije vjetra
i šumora lišća
ne bih mogao shvatiti
da tako osamljen
gledam
prolaznost svojih
uzdisaja.

SLIKAR

Upriličio je izložbu
svojih slika u vrbicama
svoje rijeke ...

na jednoj od njih nekoliko
je pjevač
na drugoj svirač
na trećoj glumac –

slikar svojih dana
izgubljeni pjesnik
praznih ruku –

i ti si na njima
prevarena željo
izgubljena nado
ukradena ženo...

kad mjesec prebrojava
zvijezde –

slike blješte
slike blješte

blješte
blješte
blješte...

**Branko
Baćović**

ŽELIM...

Želim
da ne sumnjam u sebe
da ne bih vređao temelje svemira.

Želim
da ne omalovažavam bistvo
sopstvenom arogancijom.

Želim
da spustim gard
jer nisam najpametniji.

Želim
da ne trebam stotine ljudi
da mi kažu da sam dobar.

Želim
da imam sebe
jer to je najveći poklon.

Želim
da kažem hvala
na iskušenjima i podršci.

Želim
da se izvinim za sve
što jesam ili nisam napravio
u neznanju i strahu,
tako karakterističnom za sve
koji hodamo a ne letimo!

Želim
da oprostimo jedni drugima
a najviše samima sebi.

PLIMA

Kreativnost raste
ofarbana šumom
tvojih pogleda,
blestećih u galopu
grimizne ushićenosti.

Povezanošću
otvaram prozore
paralelnih doživljaja
umotanih u poruke
neotkrivenih a sveprisutnih
planetarnih otkrovenja.

Danima ispunjavam noći
kada nisam znao
ništa o mirisima
na dlanovima anđela
koji nas štite
ukrasima iznedrene vere
u molitvama sopstvenog bića
osokoljenog dijamantima
u središtu viševekovnog rađanja.

Lepo je –
i sve je tu.

OBLAK

Ništa više neće biti isto! –
vikala je na mene Promena.

Ako to prihvataš –
srce ti neće okameneti,
neće pući od hladnoće
i postati pesak
koji grebe i ne stvara!

Postani voda.
Ona nije prah.
Ona je ti –
čvrsta i meka.

Poleteo sam prema Suncu –
postao sam oblak.

...KAO DA SE NIŠTA NIJE DOGODILO!

Ležao sam.

Pesak se urezivao u moju
i kožu čoveka do mene.

Stotine...milioni...milijarde...nogu
dodirivalo je tirkiznu vodu.

Povezani smo bili i vetrom
i zracima sunca.

Isprepletani bilionima bića
što lete i plivaju.

Dodirivali smo ruke
živih, mrtvih i nerođenih.

Dotakli smo se Boga
i razloga našega postojanja.

Dostigli smo mir.

Zavladala je beskrajna tišina
kao pred detonaciju...

I onda...

Onda smo uzeli svoje stvari sa plaže...

i otišli...

TI SI BOG!

Kada čitaš –
mrtve reči na papiru
postaju žive –
a ti postaješ Bog!

RIBA

Riba mi je
skliznula iz ruke.
Dobro je (da) –
nije život.

FRIZURA

Promenom frizure –
menjam izgled.
Promenom misli –
menjam sve.

MRAK

Mrak postaje duga –
kada zatvoriš oči
a otvoriš dušu.

Antonija Baksa Srnel

BILJEŽNICA

Jedne večeri palo mi je na pamet
kako miriše bilježnica
puna starih tekstova
popularnih šlagera.

Nikako ne mogu hodati unazad,
čupati uspomene duboko zakopane
kao repa iz one priče
i tražiti stare gramofonske ploče
na kojima mi Ivo pjeva:
- Moja mala djevojčica...

LASTE

Pokušavam se naviknuti
da me ne nervira tv program
crna kronika, recesija,
buduće vrijeme i te fore.
Sakrit ću sve svoje igračke
za neka bolja vremena
kad ponovo procvjetaju đurđice
i laste sagrade dom
nad tramom moje kuće.

JABUKA

Pitam se da li smo
to ljudi još od prije
ili se to dogodilo
s tom kiselom jabukom
koju je Eva ponudila Adamu.

SVEJEDNO

Gledajući osvijetljene
prozore vagona
sve su žene kao
Ana Karenjina,
koje nemaju snage
za posljednji čin.
I tako sve današnje Ane
preskaču tuđa tijela
koja možda i poznaju
svejedno,

a nebo je puno
šarenih zmajeva
iz tankog papira
i trava miriše
na crnu kavu.

DRVO ŽELJA

Izmaglica beznačajnih dana
dodirnula mi usne
i pustila miris lavande
i snjegoviće u kosi.
Pogrešan par ruku
pokidao je listiće
koje sam prikačila
na drvo želja.
A bog je izgubio bilježnicu
s mojim dobrim djelima.

TAPISERIJA SJEĆANJA

Posudih noć
i tuđe lice.
Zajedno s vjetrom
koji puše nekom
svojom dijagonalom
naslonih se na drvo
za putnike
koji putuju u svaki čvor
tapiserije sjećanja.

Žuža Balog

SZONETT A KRUMPLILEVESRŐL

Most, hogy szonetteket kezdtem írni, »tűzhely
mellől költögető háziaszony«, én,
a krumplilevesről is írhatnék egy-két
szonettet akár, arról, hogy mit művel

a krumpli a vízben a fazék fenekén.
Megesszük majd ebédre, sok-sok büvel-
bájjal, kanállal és villával, nem tüvel,
ahogy a rím kívánná; a tetején

két-három babérlevél úszik majd, de csak,
ha úgy főzöm, ahogy otthon tanultam
s nem ahogy hallottam a Bakonyban. Lecsap

rám a menykő, nem vicc, lecsap valóban,
tradíciótipró, külön szakácsnőre,
ki beírja levesét a szonettbe!

Sonet o krompirjevi juhi

*Zdaj ko sem začela pisati pesmi,
jaz, »pesnikujoča gospodinja« ob štedilniku,
mi je prišlo na misel, da bi napisala haiku,
še prej pa morda sonet o krompirjevi juhi.*

*O tem, kaj počne krompir v slani vodi
na dnu kozice. Juho bomo zajemali z žlico,
krompir spretno nabadali na vilico,
in ne bo moteče, da to ni po modi*

*ter da se je moda vrinila v pesem,
ker je to dobro zaradi rime. Dva lovorova
lista bosta plavala na vrhu ter tehten*

*strah, da me bo ubila strela, gospodinjo
čudaško, ki je poteptala izročilo
in je v sonet zapisala svojo juho.*

Prevedla Žuža Balog

Elena Bulfon

IL CORAGGIO DI ROSA

Erano da poco passate le undici di sera. Rosa osservava i suoi due angioletti dalla porta delta loro stanza. Le due testoline bionde come il grano di mais maturo, appoggiate una accanto all'altra su un cuscino coperto dalla federa azzurra, erano i suoi due figli Florian e Iris. Ognuno teneva in mano il proprio peluche, un piccolo delfino giallo e blu. I due fratellini amavano quei mammiferi che potevano nuotare liberamente, esplorare mare e oceani, visitare spiagge e inseguire le navi, mangiare pesce a volontà quando lo desideravano. Ogni sera si doveva assicurare che dormissero sereni. La loro piccola stanza era illuminata da una fioca luce che proveniva dalla lampada col paralume azzurro sul comodino. Rosa, dopo aver dato a loro la buonanotte, la lasciava accesa perché Iris aveva paura del buio.

La contemplazione dei figli terminava con una breve preghiera: »Grazie, Signore, per i miei gioielli.« Aveva dato alla luce i suoi gemelli all'età di trentacinque anni, in seguito a molti tentativi che si protravevano da anni, molteplici visite, varie cure ormonali, tante lacrime e illimitata sofferenza. Quando non ci sperava più, avvenne il miracolo. Dicono che spesso succede così. All'improvviso, quando ormai non ci sperava più, si accorse di aspettare un bambino, anzi due. La gioia era immensa, indescrivibile. Le pareva di camminare sulle nuvole soffici del cielo infinito. Sorrise e, chiudendo la porta delta loro stanza, mandò un affettuoso bacio ai suoi cuccioli.

Entrò nella sua stanza da letto con un peso alto stomaco. La sottile linea che divideva la stanza dei figli da quella dei genitori, limitava due spazi completamente opposti. Ogni sera Rosa entrava dal sogno celeste all'incubo tenebroso. Viveva così da parecchi anni, tre o quattro, non aveva importanza. Lì non trovava pace ma tormento, confusione e solitudine. All'inizio credeva che l'incubo potesse svanire. Lei avrebbe iniziato a dormire sonni tranquilli, senza dover per forza racimolare briciole di coraggio per affrontare una nuova battaglia. Voleva soltanto avere la possibilità di poter sognare ancora, ma il suo desiderio continuava a non avverarsi nonostante tutti gli sforzi che faceva. Si nutriva d'illusioni che la facevano soffrire. Piangeva in silenzio senza abbandonare la Speranza.

ROSIN POGUM

Bilo je nekaj čez enajst zvečer. Rosa je opazovala svoja anglečka z vrat sobe. Dve drobni glavici, svetli kot zrna koruze, ki sta počivali druga ob drugi na blazini s sinje modro prevleko, sta bila njena otroka, Florian in Iris. Vsak je v roki stiskal svojo plišasto igračo, rumenega in modrega delfina. Bratec in sestra sta imela rada te vodne sesalce, ki so lahko svobodno plavali, obiskovali plaže in sledili ladjam, raziskovali morja in oceane ter se po mili volji najedli rib, kadar so hoteli. Vsak večer se je morala prepričati, da spokojno spita. Njuno sobico je osvetljevala medla svetloba, ki je prihajala od svetilke s sinje modrim senčnikom na nočni omarici. Po tem, ko jima je zaželela lahko noč, jo je Rosa pustila prižgano, ker se je Iris bala teme.

Opazovanje otrok je vedno končala s kratko molitvijo: »Hvala, Gospod, za moja dragulja.« Dvojčka je rodila pri starosti petintrideset let, po številnih poskusih, ki so se vlekli leta, po neštetih obiskih zdravnikov, hormonskih terapijah, mnogih solzah in neskončnem trpljenju. Ko je že izgubila upanje, se je zgodil čudež. Pravijo, da se to pogosto zgodi. Nena doma, ko ni več upala, je ugotovila, da pričakuje otroka, celo dva. Njeno veselje je bilo neizmerno, neopisljivo. Imela je občutek, da hodi po mehkih oblakih neskončnega neba. Nasmehnila se je, poslala svojim muckoma ljubeč poljubček in zaprla vrata njune sobe.

Stopila je v svojo spalnico s kepo v želodcu. Tanka črta, ki je ločila otroško sobo od sobe staršev, je razmejevala dva povsem nasprotna prostora. Vsak večer je Rosa stopila iz nebeških sanj v mračno moro. Že nekaj let je živela tako, tri ali štiri, ni pomembno. Tam ni našla miru, ampak nemir, zmedenost in samoto. Najprej je mislila, da bo mora izginila. Da bo lahko spet mirno spala, ne da bi ji bilo treba zbirati drobce poguma, da se bo soočila z novo bitko. Želela si je le, da bi lahko spet sanjala, vendar se ji želja kljub vsem prizadevanjem ni uresničila. Gojila je iluzije, zaradi katerih je trpela. Tiho je jokala, vendar ni izgubila upanja.

Prevedla Nadja Dobnik

Jure Drljepan

AVANTURA

dobošar je već davno
navijestio
ovo mahnito vrijeme
i pljunuo u oko
kandidatu
raskrećenom
na izbornom plakatu

počinjem pisati
prolog
užarenim temama
sa žutih stranica
večernjih izdanja

dok pjesnička žilica
bjesni nad hrpom
besmislenih riječi
srebrna tempera
mjesečine
mami me u zamku
uspomena

kazaljke se poklapaju
a ja nišanim
na mjesec
i ispaljujem kletvu
kao pozdrav robova
što hrle u arenu
zvijerima
u ralje

ave ave
morituri te salutant

opet ta bajna povijest
a ja se moram
okrenuti
prema avanturi
kako
sa četvrt kruha
dnevno
i litrom mlijeka
tjedno
prehraniti ptiće
u gnijezdu mome

GLASI DALJINA

nečujni glasi daljina
po cvjetnjaku tvoje duše
rose

radoznanost kvasa
među toplim bokovima
neba

na tvom prozoru se
skupa sa zorom
na vlatima trave rađaju

biserne oči
koje dozivaju
umiruće repatice

vječnosti zrno
kao klica beskraja
u krvi ti klije

dok ti mašta raskriva
njedra svemira

dok zvijezde gnijezde
u očima tvojim

KRUGOVI NA VODI

pijana od kiše
jesen
između neba i zemlje
zijeve

vunasta magla
porama jutra gmiže
kroz nosnice
prodire u crijeva

trepavice jutra
slijepljene su
blatom koraka
odlazeće noći

snovi nestaju
kao krugovi na mlaki

do nestanka ih prate
krmeljave oči

NEZAVRŠENI STIHovi

crne povorke
kroz svijest
prolaze

misli
u crne skulpture
klešu

iščekivanje
u dugo čekanje
pretvaraju

nezavršeni stihovi
noću
riječi mudrosti
skupljaju

a jutro ih
u smeće baca

POD ŠEŠIROM DANA

pod šeširod dana
uzavrela sjećanja
sjenu traže

travanj se poigrava
novim proljećem
oblake maže

perivoji otkrivaju
u mladice nove

zaljubljene kutke

ptice svijaju gnijezda
i čopaju
drhteće trenutke

neizvjesnost stišće
jer krila su zaboravila
letjeti

a ti si sama
i ja bih želio
u san ti doletjeti

HAIKU

Pučina neba
kraj otvorenih vrata
na sunce čeka.

Kaplje u kosi.
Svijeća ispod krova
za mrazem plače.

(NA)PISATI PJESMU

na istoku tama blijedi
cvrkut sluti na svanuće
u sobi sjedim
kroz prozor buljim
al' nisam kod kuće

po žilama nešto pecka
u nemirnoj krvi
zujanje u glavi
u želucu kamen
i tri bunovne muhe
na krušnoj mrvu

treperavi zvuci
po strunama
nevidljive violine
klize
dok dušu iseljenu
zub riječi grize

pogled mi mračan
po sobi koraca
kao izvor poslije kiše
iz dubina
nemir baca

musava i depresivna
iznebuha
muza stiže
prožvakanu namaz temu
na pladnju mi diže

pa me gurka
pero nudi
u bolni mi živac dira
da razmažem ponuđeno
po šniti papira

Srđan Đerić

PREPOZNAJ ME

Ne moraš više
da me tražiš
da me čekaš
da gubiš nadu
i umaraš srce

ja sam već u tebi...

Prepoznaj me
u svakom delu sebe

gde se Biće budi
i Duhu šalje telo
kao žrtvu za Ljubav

za Večnost...

IZA MISLI

Razmišljati o događajima
samo je gubljenje vremena
tamo istina ne počiva

duboko u nama sakriven
čudesan svet naših bića
živi beskrajne živote

u dubini koja leži iza misli
postoji samo nežna tišina
u kojoj leži naša suština...

U SEBI

Utihnule vode iz utrobe
donose častan mir
sve dok spokoj ne udome
u velikoj reci
samo jedan vir

osuđen da kvari tišinu

vetrom se naseli u dolinu
uzimajući telo pokretnih eona
iz okeana tvoriće planinu
u njenom srcu
cela vasiona

nosim je u vlastitom Biću.

Ja sam
Umetnik
Sve
Za šta
Vežem se
Veže mene
Guši moje Biće

Zašto da te učim na pamet
kada te ne poznajem
i priznajem da se menjaš

svakim uzdahom i pokretom

u čije lice sada gledam

dok strpljivo gajim uspomene
kao razmažene kućne ljubimce
izvadiću tvoju sliku iz okvira
i staviti okvir u sliku

menjajući sliku i tebe menjam...

U SEBI 2

Nisam u svome telu
u sebi sam
u svemu sam
bezgraničan i
 beskrajan
sve sam i ništa,
a to dvoje zajedno
opet čine
 sve...

Dok ovo zapisujem
dok ovo čitate
i svo vreme između
u oba pravca,
ja sam svugde u svemu

moje telo je prividna granica,
tako vam je lakše
da me odredite i
mislite da me poznajete...

Ništa zato,
jer i sam se ponekad uhvatim
u istoj iluziji...

ANĐELI ROSE I VETRA

Milujem te
anđelima rose i vetra
nekada su i oni milovali mene
pre tebe
daleko i davno
kada su mi pričali o ljubavi
koja već postoji u nama
i koja se rodila davno pre
da jednom postane gnezdo
u kome ću te milovati

svojim anđelima

milovaćeš i ti mene,
jer ti si ih meni i poslala
da mi jave da postojiš
da me tražiš
 čekaš
 čezneš

za dan kada postanemo jedno
od čega smo i postali...

Isabella Flego

A SAN LORENZO (di Umago)

Alta la notte di San Lorenzo
incurva sum are il suo cielo stellato
si tuffa nelle acque nere e luminose
lasciando libera qualche stella
di accendere la lampada ardente
di convegni d'amore a palpebre alzate
di desideri gioiello
lasciati brillare vaganti nell'infinito
dove ogni esperienza umana
nel canto del silenzio
trova la sua piccolezza.

V SAN LORENZU (pri Umagu)

*Visoka noč nad San Lorenzom
razpenja svoje zvezdnato nebo nad morjem
in pada v črno in svetlikajočo vodo,
kakšno zvezdo pa pusti svobodno,
da prižge ognjeni žar
ljubezenskih zmenkov z očmi, razprtimi
od želja, kot dragulji,
ki se svetlikajo plavajoči v večnosti,
kjer usaka človeška izkušnja
v spevu tišine
najde svojo majhnost.*

TI GUARDO

Mi chino e ti guardo
Come un fiore guarda il mondo
Con gli occhi del cielo e dell'aurora
E mi sento sicura.
Dentro l'anima mia
Scende una stella cadente
A illuminare la catena amorosa
Atrefice della quiete notturna.
Dall'alito tu osul mio viso
E la mano sul fianco
Sento l'amore.
In silenzio il cuore sospira
E il labbro rimane muto
Di tanti pensieri ispirati.
Resto così ad ascoltare
Fino all'alba dorata
Te che dormi e respiri il mio amore.

GLE DAM TE

*Nagnem se in te gledam
Kot cvet gleda svet
Z očmi neba in zarje
In počutim se varno.
V moji duši
Se utrne zvezda
In osvetli ljubezenske vezi
Nočnega spokoja.
Iz tvojega diha na svojem obrazu
In roke na mojem boku
Čutim ljubezen.
V tišini srce zavzdihne*

*A ustnice ostanemo neme
Od številnih vznesenih misli.
Ne ganem se in poslušam
Vse do zlate zore
Tebe, ki spiš in dihaš mojo ljubezen.*

Prevedla Nadja Dobnik

Vida Herga

BIJELE PTICE

U zlatno zelenom suncu
vidjela sam tvoje plave oči
kako se bojama duge smiju
i usne tvoje kako se iz crvenog
u narančasto prelivaju

vidjela sam i ljubičaste snove svoje
utkane u sve te dugine boje tvoje
i jato lepršavih bijelih ptica
kako iz tog plamtećeg gnijezda
andeoskim krilima uzletješe
i u obrise dalekog
bijelog grada odletješe...?

DRHTEĆI VAL

Na suncu
ispruženi val
razasutim
biserima
od pjene
drhteći
grli pijesak
i njegove
mokre stijene.

OLUJA

Njišu se njedra
napetog jedra

oluja bjesni
prolazi tijesni.

PROSVJETLJENA SJENA

Kapljice mora
po palubi broda
prskaju
bisere Sunca
po njoj prosipaju.

Na palubi sam
odrastao dječak drijema
a iz krila mu se smiješi
njegova nekad mračna
sada oprostom
prosvjetljena sjena.

NOVA SREĆA

Konjušar uzde zauzdao
što nikada nije sanjao
sada se usudio.

S novom kočijom
konji kasom promiču
bez muke i poduke
uzde dotiču.

A konjušar
sretna, nasmiješena lica
s kočije krilima maše
kao oslobođena ptica.

NEMOĆ

Nemoćne ruke
u žice se zaplele

bolnim vršcima
tijelo obavile.

TUŽNA POLJA

Neke čudne tuge
u tokove se slile
zamrsile, zamutile

ova je moja
a ona tvoja
ne, to je tvoja

a ona tamo moja
to je njegova
a ona tamo njena...

oh, što mi trebaju
sve te tuge...?
ni svoje ne trebam
i zato danas odlazim
visoko, iznad svih
tužnih polja
gdje zamršene i
nedorečene trave
ne dopiru

gdje i moje tuge umiru.

POSLEDNJI DODIR

Vratima
zaškripaše
godine

obojiše
gorčinom
posljednji
dodir

SAMO SVOJ

Kapaš
tvrdim koracima
istančane postojanosti
postavljaš

uokvirene slike
na zidu
naše prošlosti

kao proljetni lahor
letiš prostranim
poljima svjesnosti

i svaki put ispočetka

samo svoj

na novo

kapneš!?

EVA

Kali yuga!
Zdjelica!
Posteljica!
Vrisak!

...

Izglodano podneblje?
Uzburkano more!
Na vršcima prstiju gusti dim!
Vapaj iz dubine?
Krik iz noći!

...

Zelena padina.
Crvene jabuke.
Govorim bez usta
bez jezika
pomičem vrijeme

još jednom istjerana
protjerana
s ugaslím poljupcima
na vjetru
držim sočnu jabuku
pitajući se
Koliko sam života
bila Eva?

MALOLJETNICA

U praznom prostoru sjećanja
i vrtuljku obraćanja
noćas ista nezaboravljena melodija
i neka druga ja...
Bolna praznina roditelja, prijatelja,
profesora – svijeta
kao bezimena, bešumna letjelica
nosi me u vrijeme mladalačkih ljeta ...

...gdje si noćas ti maloljetnice
humora i smijeha glumice,
ti šminkom istupajuća ljepotice
osjetljiva nesretnice i svemirska lutalice;
da li još uvijek u samoći plačeš
i na svaki grubí pogled u sebe se uvlačiš,
jesu li te progutale oči noći
ne pustivši te od sebe poći;
da li još uvijek drhtiš strahom
da bi mogla nedovoljno dobra biti
i je li još uvijek skupljaš
sve boli svijeta
i mrziš sva svoja proživljena ljeta...?

Gdje si noćas ti draga maloljetnice,
uplašena djevojčice?... Dođi!
Zagrliti te želim tvojim ostarjelim rukama
po tim našminkanim usnama
i ogrnuti te zlatnim, zrelih godina, haljinama.

Wade Jay Morse

GUESS WHO? ..

what will you teach me,
today...
my friend...?
we've come so far on this ride.

We've known one another,
Before I was born..
all your secrets,
In me,
you confide.

Every dazzling dawn,
every whimsical dusk...
every woman,
every child I see...

The question of what is right?
And what is wrong?

You never cared,
for an answer..
from me.

Judge me,
for what I am,
for what I have done.
Pray, pass sentence,
on me,
as if it were you...

Nay! uttered you,
you define me,
as pure,
as the truth...
Heart, eyes,
mostly the soul
illuminate the truth...

I slip,
into your seductive grasp,
so sweet,
seductive..
surely you feel like..
home to me.

I worship your name,
I live for your communion
so I see,
you're not so much...
Different than me.

None whom gaze upon,
this verse,
will comprehend...
how my life has been built,
around you...

from the moment,
my heart started to beat,
till the day,
I move on,
I'll only be loyal
to you.

UGANI, KDO?

*kaj me boš naučil,
danes ...
moj prijatelj ...?
tako daleč sva prišla na tej ježi.*

*poznala sva se,
preden sem se rodil ...
vse svoje skrivnosti
si meni
zaupal.*

*vsako slepečo zoro,
vsak muhast mrak ...
vsako žensko,
vsakega otroka, ki ga vidim ...*

*vprašanje, kaj je prav?
in kaj je narobe?*

*nikoli ti ni bilo mar
za odgovor ...
od mene.*

*sodi mi,
za to, kar sem,*

za kar sem naredil,
moli, izreci sodbo,
zame,
kot da bi bil ti ...

ne! si izrekel,
določaš me,
tako čisto
kot resnica ...
srce, oči
najbolj duša
pojasnjuje resnico ...

zdrsнем
v zapeljiv doseg,
tako sladek,
zapeljiv ...
gotovo se zdiš ...
mi kot dom,

častim tvoje ime,
živim za stik,
zato vidim,
da nisi tako zelo ...
drugačen kot jaz.

nihče, ki bo strmел
v ta verz,
ne bo doumel ...
kako je moje življenje zraslo
okoli tebe ...

od trenutka,
ko mi je srce začelo biti,
do danes,

*grem dalje,
in zvest bom samo
tebi.*

Prevedel Jure Potokar

Nataša Kijurina

EPILOG

Pišem ti obgrljena zvukom,
odjevena u crno.
Povratak odbačenih pisama,
instalacija jednog vremena.
Traže od mene boje,
šarenilo dostojno ovih godina.
Popustim. Prilagodim se.
Autosugestija je čudesna stvar.
Odsutnost ispunjena kupovinama,
bezveznim stvarima.
U svakoj smisao zaborava praznine.
Svjesnost posljedice, kao kockar.
Gubitnik. Pobjednik trenutka.
Sve je dobro, spomene netko.
Nema nas, kako može biti dobro?
Nema te. Ni mene sve više nema,
tek more tekstova, neke slike...
Govorim o svojoj ostavštini.
Stvarima nahranite miševe ali riječi pustite...
Pahulje čeličnog srca žive u njima.
Bio je izbor. Bila je privilegija

okrutnog staklenog zvona
ali o okrutnosti
ne znam ništa.
Generacija se otopila u blatu,
u bebi pelenama, biti prosjek,
ili ne biti ništa.
Živjeti, pjesniče, glupa je stvar.
Umrijeti ne možeš.
Smiješ se kostima
dok za godišnjicu čitaju tvoje pjesme.
Ni umrijeti ti ne daju.
Progone te.
Traže. Pronalaze.
Tvoje pjesme.

KIŠA

Ovdje je kiša
kod tebe vjerojatno nema ni oblaka
ili je noć, ne sjećam se više
u kojoj si zoni
na kojem kraju svijeta
u čijoj postelji.
Kiša je.
Poželim zaplesati s prvim prolaznikom.
U biti ne volim ples,
ni prolaznika sigurno nema.
Kao ni tebe.
Ni prijatelja.
Nikoga.
Samo kiša
i radoznale oči na prozoru.

PROBUDI ME

Probudi me
prije nego završiš
plesti mrežu
u koju bih trebala upasti.
Probudi me smijehom,
iznenadi humanošću.
Prije zore ogrni
pupoljcima lana
da se, kad padnem
ne razbiju iluzije kojima te
štitim čineći te tako boljim
nego što doista jesi.
Probudi me...
U biti, ne dozvoli da zaspim.
Želim gledati kako upadaš
u vlastitu mrežu
usred mog mora.

OBALE ISTOG MORA

Govoriš da takvih kao ja imaš na tisuće
Misliš da je tvojih istih manje?
Obezvjeđuješ moj pogled,
pokret... život.
Svatko piše, slika,
svaka druga je mlada.
I svaka je ista...
I svaki je isti...
samo nisu ti
i nisu ja
dvije obale
istog mora.

Nina Novak Oiseau

PREOBRAŽAJ

Uopće nismo mi oni koji smo se izgubili
nego su nam drugi
zavezali oči te nas metnuli ovdje...
Neka od sada živimo na taj način!

Ove porculanske lutke iznad nas,
lutke bez pameti,
koje nas ne štede svojih odluka,
poput crva su koji se uvlači u ljudsko meso!

Ali mi ne trebamo lažne nade,
trebam samo ljudi osjećaj kao da mi obrazi pucaju
zbog rana koje je stvorila sol moje puti i sunce
i trebam samo jedan udah... Sloboda!

Duša mrtvog psa zahvatila je moju ruku
i moje pjesme postaju krvave,
naime, nestalo mi je tinte.
Zamislite – postajem pjesnik!

Uz to opušteno slušam nježnu simfoniju,
gledam svoje fotografije – svoje uspomene, prošlost!
Vani – izvan ove rupe – oblaci se kidaju ispod mina,
a ja želim samo još jednom okusiti... bakine kolače.

SMISAO

Znaš da se smisao života
ne krije u čekanju!
Zašto čekaš?!

Znaš da se smisao godišnjih doba
ne krije u statičnosti!
Učini nešto!
Znaš da se smisao dana
ne krije u malim djelima!
Budi čovjek velikog srca!
Znaš da se smisao sati
ne krije u praznom razgovoru!
Jednostavno šuti!
Znaš da se smisao minuta
ne krije u gledanju kroz prozor!
Učini nešto pametnije!

Shvati!
Smisao je života
na najbolji mogući način
iskoristiti to vrijeme
koje nepovratno dolazi i odlazi,
koje nepovratno klizi mimo nas
te se sve više udaljava.
A mi se staramo
i uopće nismo svjesni
te prolaznosti ljudskog života.
Sve dok nije prekasno.

Ključ je u svjesnosti i znanju!

SVA MOJA PITANJA

Nikoli Breškoviću

Vjetar u mojoj je kosi,
jutro izazove nove nosi
i ptice pjevaju u daljini,
živim jednostavan život u tišini.

Dani sreću poklanjaju,
jedino ponekad bol mi ostavljaju,
godine prebrzo lete,
a u meni isto pitanje ostaje.

Hoće li itko reći
da zna mnogo o sreći?
Ne vjerujem više u te bajke
koje su nam pričale naše majke.

Hoće li itko znati
otkud pokrenuti
tu potragu za pravim domom,
potragu za samim sobom?

TAJNA

Osjećam sunčane zrake na licu,
a nebo mi priča sljedeću priču:

Kapi kiše skupljaju se u mala jezera,
rijeke slijevaju se u mora,
ruševine jedine su ostale od dvoraca,
u pepeo pretvorila se šuma.

Oceani su pusti, polako nestaju,
zemlja ne rodi više ni jabuka ni pšenicu,
a dojučerašnja djeca danas su tek naborani starci,
na istom mjestu ostaju jedino oblaci.

Život je velika tajna,
netko ga živi, drugi samo sanja,
a u međuvremenu neprimjetno prolazi sve,
bez pitanja prolazi sve.

Staro mlijeko kiselog je okusa,
u meni budi već zaboravljena sjećanja,
priroda prebrzo mijenja boje,
ljudi smišljaju neke nove riječi i brojeve.

Knjige požutjelih su stranica,
prašina unutar četiriju zidova,
a dojučerašnja djeca danas su tek naborani starci,
na istom mjestu ostaju jedino oblaci.

SANJAJ

Pomisliš li ikad da treba vratiti vrijeme,
promijeniti životni put i pronaći sebe?
Tada samo zatvori oči
i sanjaj,
sanjaj...

Osjetiš li ikada da treba zastati bar na jedan tren
jer pojedinac u tom svijetu već je pogubljen?
Tada samo zatvori oči
i sanjaj,
sanjaj...

Učini li ti se ikad da između nas više nema blizine,
da uzalud među poznatim licima tražiš malo topline?
Tada samo zatvori oči
i sanjaj,
sanjaj...

Poželiš li ikada nestati iz vidokruga ljudi
jer neznanac ti često pogrešno sudi?
Tada samo zatvori oči
i sanjaj,
sanjaj...

Snovi su jedino što nam preostane
kada duša umorna postane
jer u vremenu kada su osjećaji nestali,
mi samo sebi jedino smo ostali.

KAKO DA SE SPASIMO?

Kako da se spasimo?
Kako, kad smo odavno izgubili
vezu s prirodom?!
A sada upravo vas,
drage ptice, draga mora, drage rijeke,
draga polja, drage šume in drage planine,
molimo za pomoć!
Mi, koji smo vam oduzeli slobodu!
Mi, koji smo prema vama iskazali premalo poštovanja!
Ali, pomislite, kako da se spasimo sami?!
Mi, zvijeri s dvoje nogu i ruku,
zvijeri s tijelom, a bez duše!
Kako da se spasimo?
Možda za nas već odavno nema nade,
a možda ipak još nije prekasno...
Što mi je činiti?
Što?
Pobjeći u šumu, samoću u prirodi
ili zaboraviti ove misli?
Recite, kako da se spasim?!

Željko Perović

JUČE

uskušljalo nebo, oblaci
brzi, drugi
još brži, izvrnuti
konji u punoj snazi,
jašu ih sami
vrazi, uzbunjeno
jato vrana
ni ne grakće, samo leti
kroz gole krošnje
vjetar fijuče – danas
je juče, juče

NA PRISOJU

onako u sokovima
riječi, rekla mu je
šta bi joj

sve promaklo da
nije njega upoznala,
posjećivat ću te

*krajem tjedna, ako
odeš predaleko*
(taj se dan objesio

na fazanov korak
preko zasniježenog,
prisojnog strništa)

PREDANOST

jutrom obično, jer
drugačije i ne možeš,
iznova nadjeneš,

već predane oči,
pogledom kliziš
u svijet, sav,

takav – u sebi
i u njemu, pijuć
iz čaša vremenskih,

dok ti po pipcima
sipi tiha glazba harfi
Eolovih

RITUAL

uvijek cjelovito i
nerazumno
proteže te u prostornost,

bez dahtanja, samo
ekstatična nemoć
proniče do oblaka

u oblaku zvijezda,
zanosi te u
ritual blizina:

kad ti na usta liježe
usamljenost zraka,

cjelivaš svitanje,

u prepjevu nijeme jeke
nema želja, tek osjećaj –
misao, u zapis slažeš

što noć, što dan probdije
posvuda uokolo, svaki
trenutak,

beskućniče, udomi te,
i ta kava – tako domaće
na vječnost miriše

Senada Smajić

JESI LI SE POKAJALA, KIBELA

Sad znam odakle mi ova čežnja
za zvijezdama. Nad tvojom glavom,
mati, sedmerokraka je sijala,
dok si me pitala prokletstvom snova
i čuvala u crnom kamenu iz Pensinota.

Jesi li znala da će baš iz tog njenog sjaja
nastati riječ – nostalgija i da će me
njome vezati uz kolonu roblja,
uz isti korijen zakržljalog oka,
uz istu žilicu bola?!

Jesi li znala, mati, da će mi hrđa lanca,
kao biljeg s kojim se rađa, ostati oko vrata,

i da mi neće biti nijednog putovanja,
kroz silnice uske svakidašnjice,
koje neće računati na pogačice mojih koljena?

Jesi li? Dođe mi sad da vrisnem
na mahnitog dobošara, što mi,
u svijetloj komori srca, piše prolog,
kojim će najaviti uvenuće ljubičice,
procvjetale iz zadnje kapi Njegove usnice.

Dođe mi, eto, dođe mi,
da ovom četvrtinom bijelog nokta
izgrebem to sjeme adamove jabučice,
koje si mi usadila u bjeloočnice,
dok su još bile meke,

dok mi nisu okoštale u ovaj bijeli kamen,
iz kojeg, evo – već hrle, da mi klešu nišane,
da mi zgule trepavice i navuku vjeđe
na zglob ramena, koji sam čuvala za mir čela
i za neka kasnija i sasvim drugačija plakanja.

Znala si, mati, jesi, znala si istog trena,
kad si mi pupak prerezala od grive
svojih lavova i povila u zelen aprila,
da će mi filigran prsa prekriti jesenska kiša,
da ću se zagrenuti u zadnjoj ljubičastoj kapi

i pomodrjeti, zgrčiti u tvom naručju, mati.
Ali reci mi, barem noćas, prije nego što otkuca
ponoćni sat, onako tupo, teško, kao zadnji oproštaj,
reci, priznaj mi, Kibela, mati mila, jesi li zažalila,
jesi li se ikad pokajala? Kaješ li se makar sada?

ODA

U njoj su još isti
embriji hibridnih strepnji,
oplođeni prvim jaukom
u Ahilovoj peti,
još se množe u nedoglede
kroz stjenke krvotoka, i kruže...

Ali njenim jedrima, iz zakrpanih uzdača,
još je silno draga plima ushita,
što je, kao slamku, diže
u novu ranu i polako zatvara,
lagano pretvara
u krastu... brazdu.

Zato izgleda drugačija.
Izvana, nekako tvrđa.
Valjda zbog krasta, brazda...
Ali kad je zagrebeš, vidi se –
ista sukrvica joj zapljuskuje zjenice;

isti miris ugruška vuče iz doba prački.
Još podsjeća na malu Bušmanku,
koja vjeruje u čuda. Vidi je, još uvijek
liže prste i čara bijele kristale.
I so je bijela. I puna je joda.

O, da!

PUNINA PRAZNINE

Purpur dana
se savija
u rolnu mraka.

Strašnog li neba!

Ježim se od
mrkle praznine,
što posvuda posjeda.

Zavarava, kao ničeg nema.
Laže! Vidi, samo što prsnula
nije od punine.

Iz zgrčene mrakače
isteže ruke, kroz aorte
mi provlači ledene prste.

Ne miluje. Zabada.
Presaduje trnce
u krvne pločice,

baš u jedro kojeg nema.

Zabada. Do dna
koštane srži.
I prži...

PISAĆU TI

Kad smognem, pisaću ti o lancu,
niz koji smo se spuštali
u kratere istog mjeseca,
o strganoj koži, koju smo puštali
za povratke u stare korake.
Možda ću ti usput spomenuti
i poneki grozd raskošnih zvijezda,
s kojeg smo lizali prah
da se ne bi zalijepio
za sjaj melema iz ustajalog gnoja,
što nam je štitio tijelo od propadanja
u mlakama nabranog znoja.

Kad smognem, pisaću ti
i o tome kako tupo odzvanja
škljocanje praznih vilica
(bit će ti zanimljivo,
ja pišem slikovito i zvučno,
i znam da to još nisi čuo).
Vjerojatno će me to ponukati
da ti opišem i zveckanje
sitniša nad fontanom želja.
Možda ću ti usput spomenuti
da smo upravo tu, u tom parku,
danim grkom fistula zalijevali
svoja isušena grla.

Ali sigurno ti neću pisati
ništa o tome kako smo mljeli
kosti i, potom, šakicama
vagali brašno, dok je preko rubova
već curila germa očaja
i kiselo zaudarala, posvuda.

Uistinu o tome ti neću nikada pisati.
 Bilo bi previše podrobnosti
 i možda bi mogao pogrešno shvatiti
 da ti pišem neke hvalospjeve,
 a ne da ti, zapravo, sve po spisku jebem.

Jordan Stavrov

MOJ ISTOK

(Odlomak)

Jutro je, kosi sunčevi zraci miluju svežim snegom pokrivene njive i livade, bašte, kuće i putove. Tu i tamo na plotovima čuči pokoji vrabac, na granama šljiva dremaju vrane. Psi ne napuštaju dvorišta. Stoka je u košarama, štalama. Belina i mir. Jedino se ne bele i ne miruju sivi stubovi dima iznad kuća. Sedim uz prozor i čitam pesme seoskog pesnika, Sergeja. Njegova zima peva – uzvikuje, vejavica sred avlije, ptice su ozeble, ogladnele; pod njegovim prozorom bela breza je ogrnuta snegom, a moja zima, ovako mirna. Od jutros, ni prtine u snegu. I najednom, taj spoljni mir u meni izazva čudan nemir. Možda zato što upravo bejah pročitao: u petnaestoj se zaljubljenih do ušiju... i slatko razmišljah... da ću s devojkom, najlepšom od svijetu, čim poodrastem sklopiti brak. Onda ga u sebi molim: Daj, Sergej, seoski pesniče, pomogni mi da ispevam stihove o njoj, posudi mi ih, bar dozvoli da ih prepravim. Pa čitam: Od Tanjuše lepše cure ne beše u selu tom. Pa izmišljam kratke ljubavne stihove, ne zapisujući ih, gledajući napolje, kao da su na snežnoj belini napisani. Isprva se zadovoljno smešim nad svojim stihotvorstvom, ali uskoro se prisetim kako su se mojoj Miluvanki jednom na času u školi, dok sam čitao pripovetku od Elina Pelina, usne rastezale u osmeh od sreće i od divljenja meni, a crne oči samo igrale sjajem sreće. Znači, njoj treba pročitati nešto lepo, može to biti pripovečica, samo

da bude iskrena i lepa, njoj posvećena. Može biti i pismo, pa neka ga ona sama čita. A kako to pismo, prvo, ljubavno početi, pa dalje raspredati? Kombinirati sa stihovima Sergeja? On piše iskreno, prosto. Ne, tuđe se duše ne kopiraju, pomislim. Niti sam ja Sergej, niti je njegova devojka bila Miluvanka. Moja je odrana, još u drugom razredu škole, počela da me zaljubljeno gleda, da se smeje svakoj mojoj šali, gluposti, pogledu, dodiru, da mi se divi. Koliko je puta sedeći u školskoj klupi okrenula glavu unazad da bi me pogledala, i samo meni nasmešila.

Onda, umesto stihova, neočekivano sevnu misao, zapoved. Poseti je, lični dodir je vredniji od pisanih reči. Koje mogu biti i tuđe, nakalemljene. Nedelja je, možeš kod nje da ostaneš ceo dan, da joj rečeš sve što želiš. Odavno te nije gledala, nije čula tvoju, živu, reč.

Prvi izlazim napolje da gazim sveži sneg, visok ravno do kolena, da napravim prtinu do njene kuće, da svežom prtinom, *mojom*, označim početak naše ljubavi. Opijen od sunca i beline, prvi koračam kolskim putem, između plotova, prvi sečem belu poljanu koja se rasprostire između moga i njenog zaseoka, prvi sam na koga ovog jutra, iz njenog zaseoka, laju psi. Iza prozora kuća izviruju ljudske glave. Buket kuća je iza mojih leđa, psi su utihnuli, samo još potocić da preskočim i već sam ušao u njeno dvorište. Njena kuća je u zavetrini, uvučena u usku dolinicu, oko nje je sve tiho, i pas u kućici spava. Neopazno prolazim mimo njega, tiho preskačem kućni prag i ulazim unutra, i ugledam prvo nju, još neumivenu i neočešljanu. Oba repa su joj visila na grudima. Ne znajući kako da pobegne od mojih očiju, prvo je pošla prema kuhinji, onda prema drugoj sobi, devojačkoj, pa kao da nešto traži, vraća se nazad, zaokruži oko peći, pa tek onda, shvativši da je beg glupa stvar, sva zacrvenela u licu, meni nepoznatim glasom, kaže: »O, dobro jutro!« Otpozdravljam joj: »Dobro jutro, kako si.« Očekivao sam da mi pruži ruku, kaže da je dobro, da se vidno obraduje mojoj iznenadnoj pojavi, zaraduje samom mojem pozdravu, a ona je ćutke donela metlu od pelina da očistim noge od snega. Odjednom, kao po komandi, ulaze zajedno u sobu: otac, majka, dve sestre i snaha, svi nasmejani, i svi mi srdačno pružaju ruku, prvi otac. Brat je bio koji minut ranije otišao u lov na zečeve, u brdo iznad kuće. Otac pokazuje rukom gde da sednem, a majka naređuje kćerki da mi skuva čaj. Gazio je po debelom snegu, mora da ima

mokre noge, kaže. Mlađa sestra briše stolicu na koju treba da sednem. Svi su veseli, govornjivi, uslužni, jedino je ona ćutljiva, namrštena, glavu malo pognula. Gde su one njene crne oči, gde je njena lepo očešljana kosa, njene crvenkaste usnice, beli zubi, kao biseri poravnati, i onaj njen zadivljujući osmeh? Je li to druga Miluvanka?

U nastaloj tišini, zbunjen, tražeći opravdanje za svoj iznenadni ulazak u kuću, izustih: »Dušan reče da je ona knjiga kod tebe, došao sam da je uzmem, potrebna mi je.«

Svi se okreću prema njoj.

»Vratila sam je, direktno u biblioteku.«

»Koju knjigu si vratila?«

»Pa, Zmajeve pesme.«

Knjiga Zmajevih pesama je bila u mojim rukama, pesme su me oduševile, davao sam ih drugima na čitanje, ali njoj, znam da nisam. Tako saznadoh ko je vratio (moju, dvaput ukradenu) knjigu nazad u biblioteku – ona.

»Ne Zmajeve pesme, drugu knjigu tražim,« kažem.

»Koju?«

Sada svi gledaju u mene. Srknem kapljicu čaja, obliznem usne, pa pomislim da kažem: MOJ ISTOK. A šta ako me otac upita čija je to knjiga, o čemu govori i zašto mi je tako potrebna? Munjevito se prisetim domaće lekcije iz istorije, i u sobi odjednom odjekne moj glas: *Južni Sloveni*.

Sami smo u sobi. Ona sedi na krevetu, ja na stolici, čas-čas podignem šolju i srknem kapljicu čaja. Zaboravio sam na *Južne Slovene*, na MOJ ISTOK, na sneg, u glavi ključa samo jedna misao: kako je osvojiti, imati je samo za sebe. Ona, ne znajući kako da pokrene razgovor, pita: »Je li knjiga *Južni Sloveni* debela?«

»Jeste, ali ja tu knjigu u stvari ne tražim.«

»Nego?«

Onda je krenula bujica reči.

»Miluvanka, tražim nenapisanu knjigu, naslov već imam: Naš život. Knjiga će govoriti o nama, o našoj ljubavi, budućnosti, našoj deci, unucima, o našem prostoru. Bez nas dvoje, zajedno, nje neće biti.«

Uzdahnula je, ćutala, razmišljala. Usnice joj stisnute, oči gledaju a ništa ne vide, u njoj se očigledno nešto okreće, buni, lomi, u njoj se prošlost i

budućnost spajaju, da, u njoj juri: nestašni dečak, odrastao muškarac, muž; ona njegova nevesta, poštena žena, vredna, peče hleb, radi na polju, pa rađa decu i postaje vrlo brižna majka, pa postaje baba, čuva unuke, ne prestajući da se raduje što je ostala da živi na svom parčetu zemlje...

Gledam te usne, oči, gledam pobledelo lice, grudi, kako se nadimaju i skupljaju, zamišljam međunožje, od te zamišljene slike se malo stidim, gledam kolena, između čarapa i haljine beli se koža, o kako bi lepo bilo da je dotaknem; pa ponovo pogledam njene oči, njene trepavice, očekujući da veselo zaigraju. Ubeđen bejah da će se prvo malo nećkati, kao: još je mlada za ljubav, da mora malo razmisliti jer je to velika odluka, a onda stidljivo izustiti jednu reč – hoću. Rekla je nešto drugo, da joj se muti u glavi.

Od iznenadne sreće? Od bola? Zato što mora reći istinu?

Baš zato. Ona nije samo lepa, pametna, ona je i plemenita devojkica. Slušam njenu istinu.

Ona i ja nikad nećemo biti zajedno jer između nas postoji zauvek nepreskočljiv jaz. Ona, s četvorogodišnjom školom, to meni kaže, da postoji nepreskočljiv jaz. Ništa čudno, bila je bistra učenica. Prokleta knjiga, ona je u stvari taj jaz, ustajući sa kreveta, kaže sa uzdahom. Razumeo sam je. Ona, neobrazovana ne može niti sme da bude moja saputnica u životu. Ne deli nas bogastvo, kultura, vera, lepota tela, nego samo knjiga.

»Nećeš se predomisлити?« bio je moj vapaj.

»Ne!«

»Da dođem još jednom?«

»Možeš, ali ne zbog toga.«

Razočaran do dna duše, ustajem primam je za ruku i, neočekivano za sebe i za nju, izrecitujem Jesenjinove stihove, malo prepravljene: Nanela si mi strašan bol... i kada zavolim drugu, ako mi srce dozvoli, pričaću o tebi, devojkice moja.

Potekle su joj suze.

Na pragu mi stavlja ruku na rame i kaže: »Nikodim, školuj se, idi napred, negde drugde potraži život, bolji, ja svoj život vidim ovde, naći će se neko da bude uz mene.« Drugom rukom me pomiluje po licu.

Tako me je ispratila devojkica (prvi i zadnji put) koja nije želela da ostavi svoj istok.

Idući nazad, do potoka, išao sam bez misli, onda sam dugo čuo njene zadnje reči, a onda, dok sam koračao *mojom* stazom preko livade, razmišljao sam o sudbini svih devojaka moga kraja. Jer mi, muškarci, školovani i neškolovani, pripremamo se da negde pobegnemo, a one su osuđene da ostanu ovde i da čekaju...

Nasred livade sam zastao i gledao selo. Sve je pokriveno belinom i suncem, tu i tamo se čuje pasji lavež, u mojoj mahali neko seče drva. Iz svih kuća se diže dim, znak da unutra neko živi, jedino Ivanova kuća je bez dima. Zatvaram oči. Vraća se prošlost. Isto zima, sneg dubok i svež, sunce sija. U Ivanovoj kući igramo šah, šestoro nas je. Ivan je najbolji. Kada je odigrao zadnju, pobjedničku partiju, naglo je ustao, prišao prozoru, pogledao prema toj livadi i rekao: »Bežim!«

Moj sused Ivan je lepo pevao, još lepše igrao kola, pravi momak, devojke ga obožavale.

Sutradan je otišao u pečalbu i nikad se nije vratio da odigra partiju šaha i da pogleda belu livadu...

I prvi put pomislih da ću i ja morati da napustim svoj istok.

Miomira Šegina

GOSPOĐA SA ŠEŠIROM

(Odlomak)

Sećam se svog dede iz Kruševca: svaki dan, posle ručka, sedeo je ispred kuće i gledao devojke kako prolaze ulicom. To mu je bilo umesto kolača. Dok je bio mlad nije ih samo gledao, već je trčao za njima. Lep i naočit, imao je neobično dubok i jak glas – zbog tog basa zvali su ga i u Ameriku, da tamo napravi pevačku karijeru. Ali on nije mario za to. Zagledao se u devojku, najlepšu u varoši, uz to modernu i samostojnu.

Radila je u pošti.

Kao šta to u srećnim pričama biva, zaljube se i uzmu, da prožive lep i sretan zajednički život. Deda je bio krojač i znao je lepo da šije, cela varoš je išla kod njega da popravi ili sašije poneki komad garderobe. Može biti da je tako i upoznao moju nesuđenu baku. Deda je odlučio da mladu ženu što pre nauči pravih porodičnih manira. Počeo je da joj, najpre lepo, a onda sve odlučnije postavlja uslove: najpre da ostavi posao jer joj ne treba plata. Ionako će, od sada, on o svemu da vodi računa.

Kao pravi muškarac.

Za tu njegovu dobrotu, dobiće siguran i topao dom, njega, čuvara i potpornika u teškim vremenima, a posle, kad dođu deca, imaće dovoljno vremena da se bavi njima i brine o svemu što priliči mladoj ženi i majci. Možda bi ona kojim slučajem i pristala na to, da se nije on povampirio i jedno veče zahtevao da mu opere noge. Ne znam da li su ga ušćakla leđa ili je to bila vežba za uzgoj prave domaćice, ali mlada se samo nasmejala, uzela lavor i toplu vodu, klekla na pod i uradila to što je od nje tražio. Zaspao je snom kralja i drugi dan je, sav sretan, otrčao u Beograd, da joj kupi najmoderniji šešir u nekom poznatom butiku.

Šešir s pravim paunovim perjem.

Kad se vratio kući, umoran i gladan, čekalo ga iznenađenje: malo, belo pismo, ispisano sitnim rukopisom: »Dragi, vidim da imamo različite poglede na porodični život i zato sam se odlučila, da se vratim na posao. Sutra ćeš dobiti poziv za razvod braka pa ako ti treba sluga, možeš još i danas da ideš u potragu za njim.« Njegov muški ponos bio je ranjen do korena. Zato je otišao, kažu, u neko zabačeno selo i tamo našao mladu devojkicu, siroticu, koju je oženio. Tako je dobio ženu kakvu je želeo, ali je nije voleo.

Tako je pričao gospodin sa pedeset belih pramenova i vranje crnim očima kroz koje je bespomoćno virio njegov deda: »E, da sam ja živ, video bi ti, kako bi pričao o meni i mojim ljubavnim jadima!« Bio je april, park pun ljudi, nas nekoliko sedelo je na klupi ispod stogodišnje lipe i tratile vreme pričajući.

»Izvinite, mogu li da prođem?« upitala je gospođa sa šeširom u želji da

pride sredini parka. Tamo se održavala svečana priredba i izbor najlepše ljubavne pesme povodom dana kulture. Pustili smo je da prođe do niske pozornice ispred koje su sedele lepo počešljane sive i još lepše uglancane proćelave glave. Bile su to visoke zvanice: predsednik države, ministar kulture, urednici literarnih novina, priznati umetnici i, među njima, organizator priredbe koji je ushićeno nosio svog tek prohodalog sina, želeći da se zvanice upoznaju sa njim. I tako je mala ručica išla od predsednika do ministra i dalje do glavnog urednika. Njegova žena, po godinama – ćerka, skrivala se negde u pozadini, strpljivo čekajući da dete zaplače.

Bila je pomirena sa sudbinom majke zemlje – neprimetna, a neophodna. Oblaci su se gurali nebom baš kao i zvanice na stolovima u nestrpljivom očekivanju da dođu do mikrofona i nama, gledaocima, uruče svoje lepršave misli. Kada su, na kraju, konačno proglasili pobjednika, ulila se kiša i niko nije ni primetio, da je nagrada izručena i niko nije čuo naslov nagrađene ljubavne pesme. Pobjednik se nemoćno smešio i kršio ruke, čekajući da ga ožari varljivi sjaj slave. Na kraju se razočaran vratio u gomilu, odakle je tek za trenutak iskočio.

Kiša je prestala iznenada, kao što je i počela.

Ljudi su se opet smejali, pričali, gledali izložbu najuspešnijih knjižnih izdanja, zvanice su otišle da proslave veliki događaj u bližnji restoran, a mi smo nastavili da dangubimo i pričamo. Pridružila nam se i gospođa sa ljubičastim šešikom, otresajući kapljice kiše sa rukava. Sela je, uz smešak, a bez pitanja, kao da je jasno, da treba da nam se pridruži. Naćuljenih ušiju čekala je iduću priču.

Moja baka, to vam je bila žena! Zbog nje mi je žao što čovek nije večan. Doživela je prvi i drugi svetski rat, bila u zarobljeništvu, gladovala, bolovala i, eto šta ti je sudbina, dočekala sto godina! Ostala je rano bez majke i kao sedmogodišnja devojčica uzgajala svoju braću i sestre, a posle i decu koju je rodila maćeha. Volela je da čita.

Zato, valjda, nije htela da se uda.

A jednom se naljutila na maćehu i obećala sebi, da će se udati za prvog koji je bude tražio. Tako je dopala mom dedi. Deda je odveo iz Sarajeva u Višegrad, u novi dom. Rodila mu je sedmoro dece i na kraju ostala

udovica. Šivajući, radeći sve i svašta, podigla je i iškolovala petoro dece. Dvoje umrlih nije mogla da prežali. Bila je mudra i dobra. Ne ide to dvoje uvek zajedno, zato je velika sreća sresti u životu takvog čoveka. Znala je na pamet travara Pelagića, lečila je svoju i tuđu decu čajevima, kozjim mlekom i u onim jadnim, vojnim vremenima pomagala svima – savetom, ako ne drugačije.

Lepo je i pametno pričala, ali je još mudrije ćutala.

Na stare godine često se setila dede, žaleći se na samoću i na smrt koja nikako nije htela da joj navrati u goste. »Mladi treba da žive, a mi stari, ako im ne možemo pomoći, bolje da idemo...«

Ućutala sam i zamišljeno zurila u golubicu koja je ključala mrvice oko mojih nogu, dok su vrapci čekali da dođu na red. Nešto me natera da zamahnem rukom, da poremetim to čekanje, koje me podseti na ljude, na one koji grabe i druge, koji su zadovoljni mrvicama velikog kolača. Golub se vešto izmakne mojoj ruci, a vrapčići pobegoše na grm. Gospođa sa šeširom nasmehne se blago i reče: »Kad zamahneš na velike, najpre se uplaše mali, zato i ostanu gladni. A kakva su danas semena, tako je i bolje. Možda će, na kraju, samo gladni preživeti...«

Velimir Turk

U DANE

u dane glasom opjevane
sjedim i slušam

u dane kruhom zaslađene
hodam i pišem

u dane krvlju ispečene
gledam i plačem

u dane kad vjetrovi donose krikove djece
osjećam sram

u dane kad sunce utišava glad pobjeglih
osjećam slabost

u dane kad plivam rijekama nestale djece
osjećam očaj

u dane granatama opjevane
znam da odlaze nevini

u dane osramoćene djece
znam da ostaju zločini

u dane zagađene prirode
znam da zarađuju bogati

u dane mrtvih knjiga
osjećam žalost predaka

u dane propalih umjetnika
osjećam smijeh prokletnika

u dane pretučenih žena
osjećam ponos muževa

u dane koje očekujem
plašim se novih tugovanja

u dane koje ostavljam
tješim se novim vjervanijima

ZDRAV I PUN SMIJEHA

putuje s njom
u druge svjetove
i ostaju u njima
jer nemaju sadašnjost
tek obris osjećaja današnjeg
možda jer su izgubljeni
možda jer su u nama:
 glasovi obzorja
 oči sjaja
 i usta ustroja
što se očituju u svakom udisaju
u mirisu straha
i u bijesu žalosnog spasa
 zato zaustavi svoje vjetrove
 zato zakopaj svoje snjegove
da ostaneš zdrav i pun smijeha

ČIPKA

sjena čipke u kosi je tvojoj
bljesak mogega poljupca
stao na rubu pokušaja
da opet budem
da nisam
da jesam
glas u glasu
smijeh u smijehu
i pjesma na usnama tvojim

DJECA

nisu li djeca ušla na dar
nisu
tek pucanj
grom
munja vjetra
i sjena mrak

ČOVJEK NA ZEMLJI

putuju, putuju sva mora
mora, mora putuju u glas
nebo je mokro od sunca
zemlja je suha od kiše
to je priča o zemlji jednoj
na kraju jednog dana
na početku jedne noći

NIJE LI...

nije li oblak
glasom svojim hvatao ostatak dana
nije li potok
kosom svojom gutao početak noćnog zraka
nije li sunce
kišom svojom listalo silazak straha
nije li mjesec
suzom svojom blistao znak mraka
nije li život
prahom svojim stao u sredinu daha
nije li smrt

duhom svojim pobjegla početku sna
nije li misao
pjesmom svojom ostala samo jama
 nije li riječ
porazom svojim pisala slobodu rituala
nije li natječaj
spoznajom svojom ostavio mrlju znanja
 nije li posao
kistom svojim zaustavio postojanje samo
nije li ljubav
srećom svojom ubila život smrti

SJENA U SJENI

dan ih ima kao noć što ih nema
glas od sluha – miris od dodira
ima ga i tratinčica kada pjesmu zove
nema ga panj kada pušta sjenu
ja sam ptica
ti si zemlja
u nama je dolazak u odlasku i odlazak u dolasku
u njima je sjena u sjeni i svjetlo u svjetlu
noć je opet visoko disala
dok je dan opet nisko izdisao
to je varka
vic u zametku
snježna pahulja na putu
i oko u suzi

Mila Vlašić Gvozdić

S ONU STRANU OGOLJENIH BRDA

Sidoše
Sedam vila
Na krševe
I Kamenjare

Obađoše
Sve krajolike

Jedna vila reče:
- Sutra će biti
Podneblje
Pod vrelim
Suncem.

Napuniše
Ruke mjesečinom
I odoše
Istim putom
Odakle su
I došle.

LIJEPO MI JE U DJEČJEM SNU

Volim ga
što se mogu
osloniti na nj.

Volim ga
što me ne može
napustiti nikada.

U društvu s njim
koračam, koračam
što dalje mogu
mojim dugim stazama

sve do osunčanog

dana.

BADEMOV LIST

Jesen me
dodiruje

posebnim
odsjajem
lista badema

da bi
bila
što

prirodnija.

VRIJEME JE DA ISPUNIM SVOJU SUDBINU

da zadržim
znavijek
dašak

svjetlosti

Rade Vučkovac

ŽELJKA

Tko se sada sjeća
one Željke
što je otišla u Kanadu
devedeset druge
njene majke što je umrla
oko đurđevdana
i oca nestalog u ratu
tko se sjeća
kuće na obali mračnog sela
kad više ništa nema
i kad se vrati
posle nekoliko godina
nije više ona Željka
okolo usta joj gube
kao crne rupe okolo trešanja
a na očima neka čama
i tako se svakog dana
nešto mijenja

SLOBODA

Dosadilo slobodi
da uzalud plače
voljela bi nekoliko ratova
da malo očvrsne
da ide u vojsku
zavoli svoju domovinu
sloboda ne zna što je sreća
živi bez muke
trebalo bih joj malo svezati ruke

RADOST

Radost osjetimo
kroz tišinu prolaznosti
ne nekoj nezaboravnoj sahrani

Osjetimo veliko olakšanje
da pokojnika nema
a mi smo živi

PAS

Zakopao dvije kosti
popišao se na raskopanu zemlju
liže samoga sebe ispod nogu
trava se od sramote skupila ispod njega
kao da je sklopio savez sa Bogom
mirno vodi ljubav sa samim sobom

PRAZNINA

U meni nećeš naći
nikog drugog osim mene
čekam da vjetar donese tvoj glas
da se ne budim cijeli vijek
tako je malo ostalo vremena
kao da za nas
nigdje nema mjesta
možda smo slučajnost
što se svakom može dogoditi

NADA

Plače jesen
kao ranjena pjesma
vjetar raznosi uvelu tugu
kiša kao nečije suze
zalutalim ulicama pjeva
sklanjamo misli
u zimska skrovišta
snijeg putuje kroz našu kosu
u srcu se nazire bjelina

KOŽA

Skinuli smo kožu sa sebe
spojena crvena tijela
ljubila su jedno drugo
postao sam životinja
ljepljiva i bljuzgava
poput svinjskog mesa
ona je stajala
kao crvena zastava
u očima joj svjetlost
izumrlih boja
od njezine guzice
ostale velike kraste
obukli smo svoju kožu
da ne kupujemo odjeću za zimu

AUTOBUS

Autobus zgazio psa
na krivini
između dva suncokreta
putnici kao bludnici
stoje na raskrsnici svijeta
djeca iza trafike
jedu vruće kiflice
autobus kao dželat
poput ubice
svira i trubi
kao da hoće
mrtvog psa da probudi

LEGO KOCKE

Svijet se polako spušta do dna.
Iz vulkana izbija
posljednja snaga života.
Tope se čovjekove nade
u dalekim pustinjama.
Obučeni ljudi
spavaju u džunglama kao na plažama.
Iz zemlje raste zakopano oružje
kao skriveno blago gusara.
Umjesto kitova
mrtve lađe plove oceanima.
Labudovi jedu sami sebe
iz kljunova im se cijedi gorčina.

Svijet se polako ruši
lego kocke u dječjim rukama
naša su posljednja nada

BRANKO BAČOVIĆ

”

30. srečanje je potrdilo, da lahko z vztrajnim delom skupaj dosežemo vidne rezultate.

Hkrati je znova dokazalo, da se je koncept, po katerem zadnja leta deluje srečanje, še enkrat potrdil skozi kakovost delavnic, vzajemno sodelovanje in prijetno vzdušje.

Pomembno je, da niti organizatorji niti udeleženci srečanj ne obupamo, ne glede na vzpone in padce, da se izgrajujemo in napredujemo.

Vsem želim veliko sreče in ustvarjalne energije, ki sta več kot potrebni za doseganje zastavljenih ciljev.

V tem primeru za povezovanje več kultur, jezikov, religij, nacionalnosti, skozi pisano in govorjeno besedo, ki združuje in bogati udeležence in organizatorje srečanj ter celoten slovenski prostor.

“

Judit Zagorec Csuka

»Pomembno je, da znaš multikulturno živeti, da si prisoten hkrati v več kulturah in jezikih.«

JUDIT ZAGOREC CSUKA (1967) je rojena v Genterovcih v Prekmurju. Osnovno šolo je končala v domači vasi, srednjo šolo (družbeno-jezikovna smer) v Lendavi. Študij je na podlagi meddržavnega sodelovanja med Slovenijo in Madžarsko nadaljevala na Filozofski fakulteti Univerze Eötvös Loránd v Budimpešti, na kateri je leta 1991 diplomirala iz madžarskega jezika s književnostjo ter bibliotekarstva. Po vrnitvi domov je delala kot novinarka pri časopisu Ljudske novice (Népújság). Leta 1995 je začela poučevati madžarski jezik in književnost na dvojezični osnovni, potem tudi srednji šoli v Lendavi, kjer je danes vodja knjižnice. Je poročena in mati dveh otrok, izjemno aktivna v družbenem in kulturnem življenju madžarske samouprave v Prekmurju, pri vzgoji in

izobraževanju madžarske narodnosti, s svojimi prispevki soustvarja radijski in televizijski program za narodnost.

Zdaj živi na Kapci blizu Lendave s svojo družino. Leta 2006 je doktorirala na Univerzi v Budimpešti. Tema njene naloge je bila Zgodovina izdajanja madžarskih knjig, madžarske knjige in knjižničarstva v Prekmurju od 1945 do 2000, s podnaslovom Pot madžarske knjige v Prekmurju.

Od 1997 je članica Društva madžarskih pisateljev Slovenije. Od začetka devetdesetih let objavlja svoje pesmi, prozo in prispevke v reviji Pomurje (Mura-táj) v madžarskem jeziku. Svoje pesmi redno objavlja tudi v literarnih revijah, antologijah in na kulturnih straneh časopisov na Madžarskem. Sodelovala je na skupnih literarnih večerih ali se predstavila samostojno v Lendavi, Murski Soboti, Ljubljani, Dunaszerdahelyu na Slovaškem, v Zagrebu in Budimpešti.

Objavila je štiri samostojne zbirke pesmi, dve od njih, V ognjenem kresu (2001) in Slepci na zemljevidu, (2003) sta prevedeni tudi v slovenščino, pri dveh nastopa kot soavtorica, njene pesmi so objavili v več pesniških antologijah na Madžarskem. Kar trikrat je prejela prvo nagrado na literarnih natečajih na Madžarskem.

Na pesniškem nebu Judit Zagorec Csuka žari sonce vztrajnosti. Pod njim veje klasje žitnega polja, ki se zraslo z zemljo upira viharjem. Na cestah, ki se križajo na tej ravnici, so se večkrat valile vojske. Tudi o naselitvi in zgodovinskih bitkah pripovedujejo njene pesmi. In ljubezni do rodne dežele in življenju drobnih bitk, v katerih se lahko za hip tudi izgubi, zdvomi, a vedno znova »vstane prebujena in z novimi močmi«.

Leta 2008 je za slovenski kulturni praznik prejela posebno odličje kot glavna urednica nove multikulturne revije Lindua.

»Prišli smo, težko, ilovnato blato/ se je lepilo na kolesa naših vozov,« spregovorite o naselitvi Madžarov v Prekmurju, o zgodovinskih prelomih, večnem potovanju, nemiru, iskanju korenin v pesmi Prišli smo. Bi lahko rekli, da je opisano občutje stalnica občutja narodnostne skupnosti, manjšine?

Lahko bi tako rekla, vendar je to le moje razmišljanje. Mi smo prekmurski Madžari oziroma Madžari v Prekmurju. Rodila sem se leta 1967 in pripadam tretji generaciji madžarske manjšine. Prelomno je bilo leto 1920, ko so po trianonski pogodbi prekmurski Madžari postali manjšina. Sedaj pa živimo v brezmejnem področju evropske unije v Sloveniji. V Prekmurju so živeli že moji predniki, mi se nismo odselili, ostali smo na svoji zemlji. Lahko rečem, da izvirajo moji starši iz družine z močno madžarsko identiteto.

To iskanje sledi odzvanja v vsej vaši poeziji: razmišljujoči, ljubezenski, domovinski. V pesmi Za čudežnim jelenom spregovorite med drugim o rodnem Prekmurju, kjer leži »pšenično polje očeta«, od koder ste odšli študirat na Univerzo v Budimpešto. Kakšen pogled se vam je odprl iz perspektive madžarske prestolnice?

Leta 1991 sem končala študij madžarskega jezika s književnostjo in bibliotekarstva v Budimpešti, leta 2006 sem doktorirala iz bibliotekarstva, torej sem že več kot deset let na poti iz Lendave v Budimpešto in nazaj, to je moja metafora, biti na poti med manjšinsko kulturo in kulturo matičnega naroda. To je moja kontinuiteta, težko bi živela brez tega, to soustvarja mojo identiteto. Ne gre za dvojno identiteto, ampak le za dodatek moji identiteti. Sklenila sem prijateljstva, družim se s kolegi iz knjižničarske stroke in tudi književniki. Pred nekaj minutami sem dobila povabilo na knjižni sejem, ki bo konec aprila v Budimpešti. Bili so tudi slabši časi, ko sem mislila, da nisem na pravi poti, vendar sem premagala to slabo izkušnjo. Verujem v to, da obstaja enotna madžarska kultura in tudi enotni jezik, ne glede na politične razmere in gospodarsko stanje. Moj starejši sin Ádám na primer želi

nadaljevati šolanje na športni gimnaziji v Ljubljani, k čemur sem ga spodbujala tudi jaz, torej bo vedno na poti med Lendavo in Ljubljano, ampak to bo njegova izbira; rad bi namreč napredoval na športnem področju. Madžarska prestolnica mi je odprla vrata, dala mi je pregled nad literaturo in kulturo – to sem iskala, to sem od nje dobila.

Kdaj je prišlo v vašem zorenju do »slovesa od mladosti« ali če si spodobim vaše verze: »Hrepenela sem po nekakšnem angelskem bivanju, ... po pramenih svetlobe namesto plamenih ...«? Kdaj ste osebo povezali s širšim, narodnim, z odgovornostjo izobraženke?

Če sem odkrita, bi rekla, da takrat, ko sem se poročila in sem se odločila za družinsko življenje. Ko sem izgubila status deklišтва in prevzela nase več odgovornosti, postala sem žena in mati dveh otrok. Tisto hrepenenje o angelskem bivanju je metafora za transcendenco čistosti, torej nekaj, kar ne more biti človeško in sodi v kategorijo nadčutnosti. Vedno manj je tega hrepenenja v meni, ampak poezija ne more obstajati brez hrepenenj. Hrepenenje je bistvo človeka, ne glede na to, v kateri zgodovinski dobi in v kakšnih razmerah živi. Brez tega ni smiselno živeti. Moja hrepenenja so me pripeljala v svet poezije. Odprla so vrata transcendence in tudi pot v književnost. Veliko sem pričakovala od poezije. Poezija me je naučila, kako ozavestiti vrednote, ki so že položene vame, in doživeti čudežne svetove v estetiki.

Po uspešno opravljeni diplomii in vrnitvi domov ste bili novinarka pri časopisu madžarske narodnostne skupnosti v Sloveniji. Vaše večkrat polemčno pero ste že po enem letu zamenjali za »šolsko kredo« pri pouku madžarščine na dvojezični osnovni in potem srednji šoli v Lendavi? Zakaj vam je pero »zastalo« v roki?

Moja polemičnost verjetno izvira iz tega, da sem razmišljala drugače od okolja in da sem se bila tudi čustveno sposobna tako odzvati v določenih situacijah, ki so bile včasih skorajda kritične. Vendar še danes pišem, in to pesmi, pa tudi strokovne članke. Ne predavam več v srednji šoli in ne pišem časopisnih član-

kov, vodim pa literarne oddaje na radiu Muravidéki Magyar Rádió; naredila sem deset literarnih portretov, ki so bili na programu Mostovi/Hidak na televiziji lani in tudi letos. Prevajam tudi slovensko poezijo in književnost. To je moj profil, ki se spreminja, ampak skušam biti kreativna. Na obrobju si srečen, če se ukvarjaš z različnimi stvarmi.

Kako vidite danes vlogo izobraženca v narodni skupnosti, učitelja, pesnika? V svojih pesmih odklanjate »čipkasto dvoličnost«?

Zanimivo vprašanje. Na vsak način naj bo to osebnost, ki je odgovorna za svoja dejanja. Narodna skupnost je namreč skupnost, kot vse ostale skupnosti, tudi dvolični so med nami, in še bi lahko naštel lastnosti nekaterih ljudi. Nisem fanatična glede tega, niti cinična, nekajkrat sem bila razočarana in osamljena, ampak kdo pa ni bil. Iščem podobno misleče tudi v tej skupnosti, ker brez skupne moči ni napredka, pa tudi razvoja ni, na osamljenem otoku pa tudi nima smisla živeti. O intelektualizmu bi rada marsikaj povedala, vendar si ne upam. Imam prijatelje in prijateljice, ki delajo na Akademiji znanosti v Budimpešti in se radi družijo z mano. Sem članica odbora Akademije znanosti znanstvenikov Madžarske, ki ne živijo v matični domovini, torej skupine ljudi, ki živijo v drugih državah po vsem svetu. Letos januarja in februarja sem dobila dvomesečno štipendijo te Akademije za področje knjižničarstva. Tema moje raziskovalne naloge je bila Strategija narodnostnih knjižnic v Sloveniji.

Kot doktorica družboslovnih znanosti in vodja knjižnice na OŠ Lendava pripravljate predavanja in raziskovalne naloge za simpozije v Sloveniji in na Madžarskem. Najpogosteje se lotevate tem, kot so zgodovina narodnostnega knjižničarstva, stanje šolskih knjižnic, knjižnega založništva. Za nalogo Jezik in jezikovna raba v družini ste leta 2005 prejeli 4. nagrado na natečaju madžarskega ministrstva za kulturo ... Kako ocenjujete današnje stanje?

Ne mislim, da sem uspešna, prej mogoče kreativna. Še vedno iščem sebe, svoje cilje, svoj smisel, dograjujem svojo identiteto. Sem človek, zavzet za študij, čeprav je znanje težje uveljaviti v majhni skupnosti in v Lendavi kot v drugačnih pogojih. Mogoče sem včasih izjema, ampak, če imaš cilje, boš našel tudi pot, čeprav se vse vrti sizifovsko. Nikoli si nisem želela kariere, iskala sem le izhode iz težkih situacij in odgovore na zastavljena vprašanja, in hrepenela sem, tudi v šolski knjižnici sem entuziast s svojo vlogo v tej povprečni službi. Kdor ne ceni majhnih stvari, si ne zasluži velikih. Lepo je bilo sprejeti 4. nagrado od ministra za kulturo. Pri tem nisem imela nobene »protekcije«. Ohrabrila me je za nadaljnji študij.

Kako bi orisali položaj in stanje madžarskega jezika in vprašanja identitete prekmurskih Madžarov danes, in sicer s stališča razmerja večinskega (slovenskega) in manjšinskega (madžarskega) naroda, pa tudi s stališča urejenosti manjšinske problematike v Srednji Evropi sploh?

V različnih obdobjih svojega življenja ne pripadamo sočasno samo eni kulturi, temveč več kulturnim krogom in vrednostnim sistemom. Ta vzorec obnašanja je značilen za narodnostno skupnost pomurskih Madžarov, kajti otroci v mešanih zakonih so se preprosto že rodili v dvodelni kulturni krog, v dvojno jezikovno in narodno identiteto. Možnost svobodnega odločanja se odvija v tej situaciji. Identiteto posameznika in njegove skupnosti poleg narodnostnega bivanja oblikujejo še posamezni dejavniki, kot npr. jezik, vzgoja itd. V današnjih časih pridobivata pomen odprtost in harmonija v okviru lastne in druge kulture, kar se tiče vstopa in sprejemanja drugačnosti med kulturami. Spreminja in modificira se tudi vsebina identitete. Vendar je lahko ta velika odprtost do drugačnosti in do drugačnih identitet zvižaja. Kajti večstoletne vrednote, ki so se ohranile in prenašale kot identiteta jezika in naroda, sčasoma izgubljajo svoje entitete, kar ima lahko za posledico to, da v relaciji Jaz in Mi, torej kot posameznik in ostali, oseba in skupnost, izgubijo lastno bit in se asimilirajo brez bolečin. Ta proces – evropska identiteta ali naravna asimilacija – na nek način vseeno ogroža identiteto pomurskih Madžarov in je zvižaja na pragu postmoderne dobe.

Ni mogoče rešiti vsakega problema in izziva, ki nastaja pri tvorbi identitete pomurskih Madžarov, kajti celotna slika tega je dokaj zapletena in bi zahtevala raziskave, ki potekajo v istem času. Zaželeno bi bilo, da bi določili osnovne smernice, po katerih bi potekale raziskave o identiteti. To je pomembno zato, ker brez debat in analiz ni mogoče priti do rešitve. Osnovno načelo tvorbe identitete prekmurskih Madžarov je madžarski jezik kot materni jezik. Obstoj prekmurskih Madžarov je odvisen od tega, kako uporabljajo svoj materni jezik in kako znajo živeti s tem – v družini ali v širši skupnosti. Pomembno je tudi, kako so navezani na svoj kraj, na rojstno pokrajino in na geografske tope. To bi bilo naslednje merilo za tvorbo identitete. Če živimo tukaj, potem bi morali sprejeti razmere, ki so značilne za ta kraj, kajti tu se hočemo uresničiti. Na vsak način bi morali bolj izkoristiti možnosti madžarske samouprave in čutiti moč politike madžarske narodne skupnosti. Narodnostni politiki bi morali prestopiti svoje ozke meje koristoljubja (družinske in službene kariere, delovna mesta itd.) in postaviti v ospredje koristi narodne skupnosti. Morali bo dopolniti vrzeli madžarske zgodovine in vključiti hungarico kot znanost o Madžarih (znani priznani Madžari na področju kulture in znanosti, ki bi jih morali bolje poznati) v dvojezični pouk.

Pri vas se zdi, kot da je prav »obmejni« položaj silovit spodbujevalnik vašega dinamizma in vitalizma?

Lahko bi rekla, da je obmejni položaj navdihujoč samo v tem smislu, če se ukvarjaš z različnimi stvarmi in dopolnjuješ tiste vrzeli, ki ti manjkajo ravno zaradi obmejnosti in pomanjkanja priložnosti v tem kraju. Energijo črпам iz sebe, okolica me ne spodbuja preveč.

Za Antologijo porabsko slovenske in prekmurske madžarske književnosti (2006) ste prevedli v madžarščino ves slovenski del revije. Napisali ste monografijo Portret slikarja Zoltána Gáborja (2002). Bili ste pobudnica ustanovitve multikulturene strokovno-družboslovno-literarnoumetnostne revije Lindua in lani prejeli iz rok župana občine Lendava posebno odličje

za multikulturno delo in urejanje te revije. Koliko je po vašem mnenju multikulturnost polnokrvno zaživela med tukajšnjimi ljudmi?

Pomembno je to, da znaš multikulturno živeti, da si prisoten hkrati v več kulturah in v več jezikih. V ospredju multikulturnosti je seveda dialog, pri reviji Lindua gre za dialog med Madžari, Slovenci, Hrvati, celo Romi in s tistimi narodi in narodnostmi, ki živijo v Občini Lendava. Zbiramo in objavljamo članke teh avtorjev in vseh tistih, ki pišejo o nas in o naši kulturi. Revijo so bralci sprejeli, Lendava je dvojezično mesto s 3.395 prebivalci, multikulturno zaradi svoje lege pa tudi stičišče germanske, slovanske in madžarske kulture in jezika in ima bogato zgodovino. Multikulturnost se definira v vsakdanjem življenju in miselnosti Lendavčanov.

Vaš zagon je prepričal vse, tako da danes verjetno ne bi več zapisali verzov o prezrtosti, kot na primer v pesmi Razbičana v viharju (V ognjenem kresu). Kateri svoj verz bi nam namenili kot sklepno misel?

Prezrtost opažam tudi danes, vendar jo bolje prenašam, ker so moji obrambni mehanizmi močnejši kot pred leti in imam več življenjskih izkušenj. Iz omenjene pesmi bi izpostavila verz: »proti jutru bodo zvezde v stogih morda pozaspale in bo v njihovem snu zastal vihar.« In, seveda, »verjeti moraš, saj te tvoja vera, tvoj sin, tvoja mati vežejo na to zemljo!« Brez vere bi težje živela!

Pripravila Marjanca Mihelič

WADE JAY MORSE

”

Ker sem lani na srečanju Sosed tvojega brega sodeloval prvič, sem bil glede vsega nekoliko zadržan. Vendar sem ugotovil, da je bila organizacija celotnega projekta enkratna, celo neverjetna: vse — od namestitve, hrane do Velenja, ki nas je res lepo sprejelo. Lahko rečem, da sem se na delavnicah od odličnih predavateljev naučil ogromno novih stvari, ki sem jih uspel uspešno uporabiti tudi na letošnjem natečaju. Sodelovanje na srečanju bi priporočil vsem tujcem, ki pišejo, saj je resnično vredno. Lani sem srečal ljudi, s katerimi sem ostal v stiku vse do danes. Zato lahko rečem le bravo in še enkrat hvala.

“

Jure Drljejan

SOSED TVOJEGA BREGA 2008

Jubilejno srečanje tujejezičnih avtorjev, ki živijo in ustvarjajo v Sloveniji, se je vrnilo v Velenje, tja, kjer se je pred dobrimi tridesetimi leti pravzaprav uradno vse začelo.

Na razpis je svoja dela poslalo 51 avtorjev, za predstavitev v Paralelah pa so izbrana dela 26 avtorjev..

30. srečanje se je začelo v knjižnici Velenje v petek, 11. aprila, z literarno delavnico, ki sta jo vodila dr. Đurđa Strsoglavec in pisatelj Goran Samardžić, predstavnik mlajše bosansko-hercegovske pisateljske generacije. Goran Samardžić je avtor več pesniških zbirk, kratke proze in odmevnega romana *Gozdni duh* (2004), ki je bil pred tremi leti preveden tudi v slovenščino. (Več o njem si lahko preberete v lanski, 12. številki *Paralel*.) Samardžića so udeleženci bolj spoznali v večernem pogovoru v Kulturnici Velenje, ki ga je z avtorjem vodila dr. Đurđa Strsoglavec. Avtor je predstavil sebe, svoje literarno ustvarjanje in založniško delo v Sarajevu, seveda pa je prebral tudi nekaj svojih pesmi in odlomkov iz proznih del. Pogovoru je sledilo prvo branje nekaterih izbranih avtorjev, ki se zaradi velikega števila avtorjev niso mogli predstaviti na osrednjem literarnem večeru naslednjega dne.

Sobotno dopoldne je bilo namenjeno nadaljevanju literarne delavnice v študijski čitalnici velenjske knjižnice. Samo knjižnico so udeleženci bolj podrobno spoznali po koncu literarne delavnice. Med ostalim so si lahko ogledali tudi razstavo knjig, ki so jih v tridesetih letih izdali udeleženci srečanj, ter razstavo izbranih fotografij s preteklih srečanj, ki jo je pripravila Antonija Baksa Srnel.

Popoldan so udeleženci gostovali v velenjski galeriji. Najprej so si ogledali film Staneta Špeglja *Čista energija* in ples *Iščem čisto* Helene Plazl (Plesni studio N Velenje), pesnik Ivo Stropnik je spregovoril o projektu Li-

rikonfest, udeleženci pa so si na koncu popoldanskega sporeda ogledali še razstavo akademskega kiparja Jurija Smoleta.

Na osrednjem literarno-glasbenem večeru z naslovom *V začaranem krogu besed* sta udeležence srečanja in goste pozdravila župan Mestne občine Velenje Srečko Meh in direktor JSKD Igor Teršar. Izbrani avtorji srečanja so se predstavili z branjem svojih del, z glasbenimi vložki pa so literarni večer popestrili člani vokalne skupine Pella in Zmago Štih na akordeonu.

Sledilo je družabno srečanje avtorjev in gostov, na katerem so nastopili člani Šaleškega folklornega društva Koleda, vokalna skupina Pella in harmonikar Zmago Štih. Veselo druženje udeležencev in gostiteljev se je potegnulo do zgodnjih jutranjih ur.

Nedeljsko dopoldne je bilo namenjeno okrogli mizi na temo *Jeziki mojega doma ali večjezičnost v literaturi*. Na okrogli mizi so sodelovali Goran Samardžić, dr. Đurđa Strsoglavac, Ivo Stropnik in udeleženci srečanja, pogovor pa sta vodila Peter Kuhar in Dragica Breskvar.

Srečanje se je sklenilo s predstavitvijo plodne letne bere novih knjižnih izdaj udeležencev srečanj.

Ob srečanju je izšla 12. številka revije Paralele, ki je poleg predstavitve izbranih avtorjev in gosta srečanja bila slavnostno obogatena z mnenji nekaterih gostov srečanj in s predstavitvijo nekaterih avtorjev, ki se že dolgo udeležujejo srečanj tujejezičnih pesnikov in pisateljev, ki živijo v Sloveniji.

30. srečanje je zgledno pripravil Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti s svojo Območno izpostavo Velenje. Soorganizatorji so bili Lirikonfest – pomladni festival liričnih umetnosti, Knjižnica Velenje in Festival Velenje, pokrovitelj pa Mestna občina Velenje.

Organizatorji in gostitelji so se izkazali z dobro organizacijo in gostoljubnostjo. Preplet narodnosti in s tem tudi jezikov je v Velenju že zgodovinsko dejstvo, zato sta medkulturno sodelovanje in medetična toleranca vgrajena v temelje tega mesta in v duh njegovih občanov. Kljub kriznim letom se je v mestu veliko investiralo v kulturo in kulturno infrastrukturo. Prepričan sem, da je mesto Velenje bila zares prava izbira za gostitelja tega kulturnega dogodka v letu medkulturnega dialoga.

Kvalitetna dela udeležencev srečanja, dobro izbran gost srečanja, dobro sodelovanje s člani žirije, dobro izbrane teme za literarno delavnico in

okroglo mizo ter seveda dobra in usklajena organizacija ob gostoljubnosti gostiteljev so pogoj za uspešnost srečanja in dobro počutje udeležencev. Vse to je bilo združeno na 30. srečanju tujejezičnih pesnikov in pisateljev oz. na srečanju Sosed tvojega brega 2008, zato ni nič čudnega, da na to srečanje hranimo lepe spomine in željo po ponovnem srečanju. Upam, da na ponovno srečanje v Velenju ne bo potrebno zopet čakati 29 let.

Hvala torej organizatorjem in gostiteljem in kmalu na svidenje.

Utrinki z jubilejnega srečanja

Fotografije: Janez Eržen

Literarni večer v elenjski knjižnici

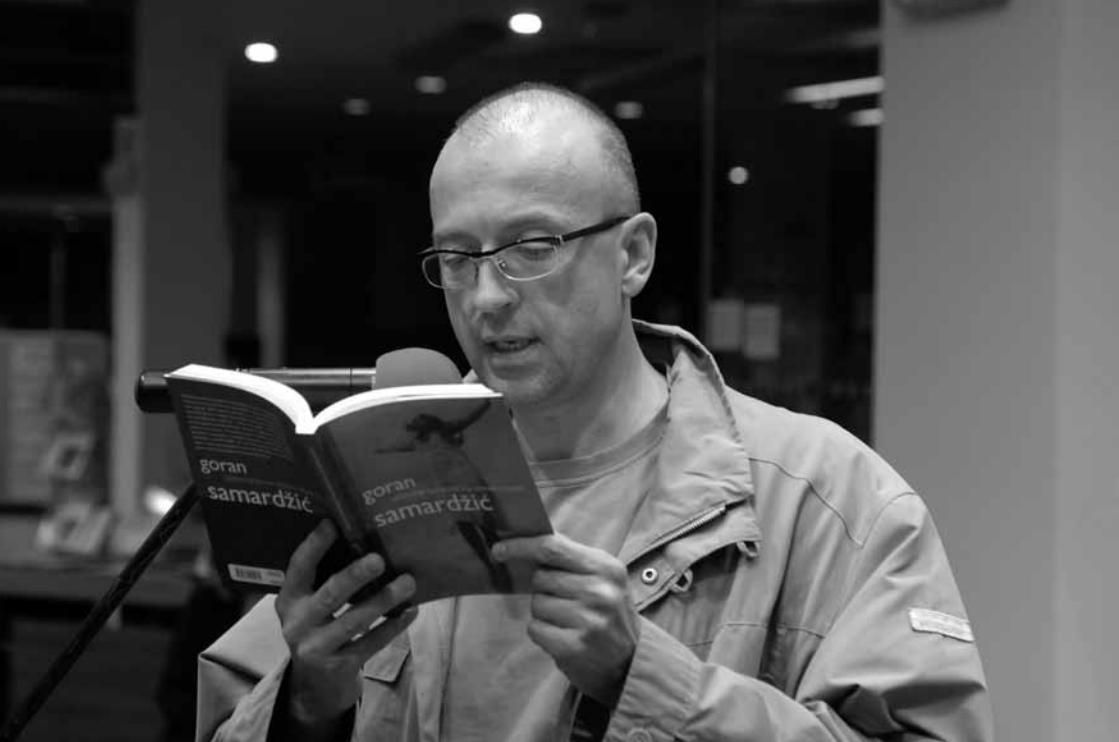

Pesnik Nebojša Ignjatović se je udeležil vseh tridesetih srečanj.

Na literarni delavnici (od leve): Branko Bačovič, Rade Vučkovac, Jožica Pongrac, Simon Pešič, Jure Drljepan

Naš gost Goran Samardžić

Folklorna skupina Koleda

Folklorna skupina Koleda

Literarna delavnica z Đurđo Strsoglavc in Goranom Samardžićem

Prvič med nami: Američan Wade J. Morse

Vokalna skupina Pella

kazalo

UVODNIK

- 3 Senada Smajić: V iskanju ravnotežja

LITERATURA

- 6 *Josip Bačić*: On, Praznik naših pogleda, Laž i istina, Sve teče, Slikar
11 *Branko Bačović*: Želim, Plima, Oblak, ...kao da se ništa nije dogodilo!,
Ti si Bog!, Riba, Frizura, Mrak
15 *Antonija Baksa Srnel*: Bilježnica, Laste, Jabuka, Svejedno, Drvo želja,
Tapiserija sjećanja
18 *Žuža Balog*: Szonett a krumpilivevsról/Sonet o krompirjevi juhi
20 *Elena Bulfon*: Il coraggio di Rosa/Rosin pogum
22 *Jure Drlječanin*: Avantura, Glasi daljina, Krugovi na vodi, Nezavršeni
stihovi, Pod šeširom dana, Haiku, (Na)pisati pjesmu
28 *Srdan Đerić*: Prepoznaj me, Iza misli, U sebi, Ja sam..., Zašto da te
učim na pamet, U sebi 2, Anđeli rose i vetra
32 *Isabella Flego*: A San Lorenzo/V San Lorenzu, Ti guardo/Gledam te
34 *Vida Herga*: Bijele ptice, Drhteći val, Oluja, Prosvjetljena sjena,
Nova sreća, Nemoć, Tužna polja, Posljednji dodir, Samo svoj, Eva,
Maloljetnica
40 *Wade Jay Morse*: Guess who?.../Ugani, kdo?
44 *Nataša Kijurina*: Epilog, Kiša, Probudi me, Obale istog mora
47 *Nina Novak Oiseau*: Preobražaj, Smisao, Sva moja pitanja, Tajna,
Sanjaj, Kako da se spasimo?
52 *Željko Perović*: Juče, Na prisoju, Predanost, Ritual
54 *Senada Smajić*: Jesi li se pokajala, Kibela, Oda, Punina praznine,
Pisaču ti
59 *Jordan Stavrov*: Moj istok
63 *Miomira Šegina*: Gospođa sa šeširom
67 *Velimir Turk*: U dane, Zdrav i pun smijeha, Čipka, Djeca, Čovjek na
zemlji, Nije li..., Sjena u sjeni
71 *Mila Vlašić Gvozdić*: S onu stranu ogoljenih brda, Lijepo mi je u
dječjem snu, Bademov list, Vrijeme je da ispunim svoju sudbinu
73 *Rade Vučković*: Željka, Sloboda, Radost, Pas, Praznina, Nada, Koža,
Autobus, Lego kocke

POGOVOR

- 78 *Judit Zagorec Csuka*: »Pomembno je, da znaš multikulturalno živeti, da
si prisoten hkrati v več kulturah in jezikih.«

POROČILO

- 88 *Jure Drlječanin*: Sosed tvojega brega 2008

kolofon

PARALELE 13

Zbornik srečanja Sosed tvojega brega 2009

Izdal:

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti

Zanj:

mag. Igor Teršar

Urednica:

Dragica Breskvar

Uredniški odbor:

Jure Drlječan, Jadranka Matić Zupančič

Literarna besedila izbrala žirija:

dr. Đurđa Strsoglavec, Marjanca Mihelič,
Nadja Dobnik, Irena Samide, Jure Potokar

Likovna podoba:

Herman Pivk

Tehnična ureditev:

Andrej in Miha Perčič

Tisk:

Cicero, d. o. o.

Naklada:

300 izvodov

Cena:

3,50 €

Naslov uredništva:

Paralele, Štefanova 5, 1000 Ljubljana

e-pošta: dragica.breskvar@jskd.si

spletna stran: www.jskd.si

Ljubljana, april 2009